

РЕЦЕНЗІЇ

М. В. Бутиріна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Зв'язки з громадськістю: погляд комунікативіста

Рецензія на видання: Березенко В. В. PR в Україні: наукове осмислення феномену : монографія / В. В. Березенко. — К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2013. — 360 с.

У сфері соціально-гуманітарного знання можна виокремити ряд наукових дисциплін, які стали на шлях теоретичного та методологічного оформлення лише в минулому столітті. Це зазвичай ті дисципліни, які науково опікуються складними синтетичними об'єктами, потребують міждисциплінарних підходів, інтегрованої методології. Однією з таких дисциплін є наука про зв'язки з громадськістю, яка виникла у відповідь на виклики часу, зумовлені зростанням ролі публічного дискурсу й появою нових форм комунікативного обміну між різними сегментами суспільного середовища.

Показово також, що виникнення зв'язків з громадськістю як різновиду професійної діяльності пов'язане із усвідомленням того, що комунікація є не лише благом для людства, а й величезною соціальною проблемою, яка передбачає застосування до неї критичних, стабілізаційних та управлінських підходів. У цьому, власне, полягає управлінський вектор бачення PR-комунікації як інструменту забезпечення ефективної системно-організаційної основи соціуму. Промоційний ракурс бачення зв'язків з громадськістю орієнтує на потрактування PR як одного із традиційних засобів просування організацій та їх продуктів до цільових аудиторій. Існують також інші, більш вузькі підходи до визначення статусно-функціональної специфіки PR, які призводять до фрагментарної концептуалізації знань про означений феномен.

Цілком закономірно виникає потреба в ревізії різнопарадигматичних напрацювань і реорганізації наукового знання на засадах соціально-комунікативної парадигми.

Вищезазначене доводить актуальність монографічного дослідження В. В. Березенко, сві-

дчить про його цінність і для сучасної науки, і для суспільної практики.

Зосередимося, насамперед, на здобутках роботи, присвяченій науковому осмисленню PR як соціально-комунікативної діяльності в Україні.

По-перше, авторка робить, як на нашу думку, вдалу спробу представити нову наукову дисципліну не у статті як сукупність знань про закономірності, принципи та технології створення соціокомунікативних практик, а в динаміці як наукову галузь, у просторі якої, за влучним виразом Л. М. Синельникової, завжди є місце для форсайтів та нових „дорожніх” карт, заснованих на пошуку іноваційних дій та супутніх теоретичних узагальнень.

По-друге, репрезентація паблік рилейшнз як соціокомунікативного феномену в роботі пані В. В. Березенко, з одного боку, забезпечує конкретність домінуючої наукової парадигми, а з іншого, демонструє синтетичність методології, зумовлену особливостям вивчення комунікативних процесів, серед яких – поліпарадигматичність, усвідомлення евристичної цінності застосування альтернативних традицій, конкурентних підходів до об'єкта дослідження. При цьому цілком імовірно є небезпека розосередження аспектів PR по різних наукових дисциплінах внаслідок дивергентності його осмислення. Авторка уникає її, реалізуючи комплексний підхід до вивчення зв'язків із громадськістю, який не лише переформатовує наукове знання, виступає способом наукового аналізу теорії, але й здійснює в ній зрушення змістовного порядку.

По-третє, дослідниця переконливо доводить, що актуальний розвиток науки про PR як

самостійної наукової галузі — це не тільки період визначення її предметної сфери та методологічної основи, але й період організаційного оформлення.

Як відомо, одна з особливостей розвитку суспільства полягає у зростаючій складності та диференційованості суспільних інститутів. ПР як одне з таких інституційних утворень потребує (і на цьому наполягає дослідниця) професійної єдності та самоорганізації на протидію управлінню й примусу, притаманним інститутам влади та їхнім комунікаційним практикам. Високий рівень самоорганізації практикуючих ПР-фахівців п. В. В. Березенко слушно пов'язує з високим рівнем організованості дисциплінарного знання. Значну увагу авторка приділяє проблемі інституціоналізації публік рилейшнз в Україні, всебічно висвітлює організаційні, управлінські, регуляторні, інтеграційні та інші аспекти функціонування соціального інституту ПР.

Окремо слід відзначити високий рівень методологічної культури дослідниці, її принципову позицію щодо ретельної систематизації та структурування матеріалу.

Так, на початку роботи В. В. Березенко декларує доцільність і релевантність досліджуваному явищу трьох взаємопов'язаних підходів — дисциплінарного, який дозволяє „розпізнати” феномен ПР у всіх проявах його багатогранності; феноменологічного, що забезпечує цілісність бачення зв'язків із громадськістю; соціальнокомунікаційного, де ПР постає в контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів.

Як бачимо, серед трьох наведених підходів перший вказує на характер організації наукового знання, другий — на нормативний спосіб бачення досліджуваного явища, третій — на тип домінуючої наукової парадигми. На нашу думку, поєднання означених ракурсів дозволило авторці повно й комплексно висвітлити феномен ПР і вказати на пріоритетні напрямки наукової рефлексії щодо нього. Не можемо не погодитися із наданою п. В. В. Березенко оцінкою феноменологічного методу як *невичерпного джерела нових кореляцій у міру появи нових теорій PR і нових інструментальних методів*. Адже і екстенсивне, й інтенсивне розширення тематичного поля публік рилейшнз пов'язане як із легітимізацією нової сфери теоретизування, так і з історичними трансформаціями об'єкта досліджень, який на межі XXI століття сягнув нової стадії свого розвитку.

Погоджуємося зі зробленими дослідницею

концептуальними наголосами в теоретико-методологічній основі дослідження. Дійсно, найкоротший шлях до наукового осмислення ПР — у зверненні до ідей К. Ясперса, М. Бубера, К.-О. Апеля, Ю. Хабермаса, які постулювали первинність комунікації щодо існування будь-якої людської спільноти, відповідальність комунікативної свободи, ідеї дискурсу, консенсусу, комунікативного принципу апріорі тощо.

Ідеї фундаторів комунікативної філософії, які запровадили в гуманітарний дискурс аксіоматику комунікативної свідомості, комунікативної дії, комунікаційної раціональності, комунікативної спільноти, беззаперечно зчинили потужний вплив на становлення методології і проблематику науки про зв'язки з громадськістю. Принциповим для адекватного розуміння ПР у науковій і практичній площинах є відмежування від маніпуляційного дискурсу, відмова від суб'єкт-об'єктної комунікації (комунікаційного управління) і ствердження цінності бі-суб'єктної комунікації, де адресат (сукупність адресатів) постає як рівноправний партнер у діалозі. Саме такі акценти є виразними в дискурсі комунікаційної філософії. Здійснивши порівняльний аналіз теорій маніпулятивного впливу й сучасної теорії ПР, авторка отримала підстави для заперечення належності публік рилейшнз до першого типу технологій на тій підставі, що робота з громадськістю у сфері ПР має протилежний характер. Статус комунікації в комунікативній філософії вказує на її засадну та конституюючу роль у соціумі, здатність об'єднувати індивідів і орієнтувати їх на консенсус.

Дослідниця обґрунтовує наявну сьогодні полісемію в науковому дефініціюванні терміну „Публік рилейшнз” та варіативність підходів до інтерпретації позначуваного ним феномену. На думку В. В. Березенко, таких підходів вісім, і вони повною мірою відображають різні критерії щодо тлумачення феномену ПР.

Цілковито аргументованою є також періодизація процесу становлення науки про ПР в Україні, чому сприяло ретельне опрацювання авторкою наукового доробку українських учених. Погоджуємося з обґрунтованою пропозицією шановної дослідниці вести відлік четвертого етапу становлення ПР як галузі знань з 2007 року, коли виокремилася й інституціоналізувалася нова галузь знань — «Соціальні комунікації». Саме починаючи з цього моменту істотно збільшується питома вага досліджень різних видів комунікаційної активності люди-

ни, виразно артикулюється думка проф. В. В. Різуна про соціальні комунікації як вид соціального інжинірингу, а отже, й особливу роль технологій соціального спілкування як різновиду гуманітарних технологій. Власне із науковим оформленням „Соціальних комунікацій” і виникають усі належні теоретичні й методологічні передумови для того, щоб *всі реалії зв'язків з громадськістю почали набувати соціальнокомунікаційної інтерпретації*. Істотно збагачується спектр галузевої проблематики наукових досліджень феномену ПР, що унаочнюється авторкою за допомогою діаграм.

Свідченням методологічної культури авторки є також послідовна декомпозиція науки про ПР, яка дозволила дослідниці виокремити основні складники її об'єкта та співвіднести їх із відповідними субдисциплінами – теорією зв'язків із громадськістю, історією зв'язків із громадськістю, технологіями зв'язків із громадськістю, повно й усебічно представити онтологічний, гносеологічний та методологічний аспекти теорії ПР.

Ми цілком поділяємо думку В. В. Березенко щодо доцільності застосування в дослідженнях ПР постнекласичної парадигми, якою передбачено новий онтологічний статус комунікації, нове бачення комунікативного простору людини як буттєвої основи всіх видів людської життєдіяльності, підвищену увагу до комунікативної культури й комунікативної компетентності особистості, а також до гуманізації інформаційно-комунікаційного простору суспільства загалом. Корисними тут виявилися погляди Н. Лумана про суспільство як аутопойезисну систему – тобто самовідтворювальну систему, яка постійно встановлює межі між со-

бою та зовнішнім середовищем, селективно вилучаючи з нього лише корисні елементи. Характерно, що для Н. Лумана комунікація не є апріорним фактом, скоріше вона проблематизується дослідником, який ставить під сумнів розуміння індивідів через автономію та індивідуалізацію їхніх свідомостей, і пов'язує успішність комунікації із безпосередньою залученістю її учасників до конкретної ситуації взаємодії. При цьому, за переконанням Н. Лумана, жодна соціальна система не існує поза комунікацією, тому керування системою передбачає перетворення проблемної комунікації на вірогідну.

В. В. Березенко систематизує проблематику різновекторних досліджень феномену ПР, верифікуючи тим самим представлені в теоретичному дискурсі основні концептуальні акценти й контексти бачення ПР-комунікації. Йдеться про контексти стратегічного управління, державного управління, політичних комунікацій, бізнес-практики. Виявлені напрямки досліджень ПР оприявнюють їхні генетичні зв'язки з тими соціальними сферами, які зазвичай потребували й нині потребують комунікаційної гуманізації.

Такий ґрунтовний аналіз проблеми в рецензованій роботі дозволив її авторці зробити цікаві висновки, які адекватно відображають досягнуті наукові результати і демонструють цілісне уявлення про наукове осмислення феномену ПР в Україні. Слід також відзначити широкі можливості подальшого застосування отриманих результатів для розвитку методології цілого ряду дисциплін соціогуманітарного циклу.

Л. М. Хавкіна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Видавнича галузь в епоху активних соціокомунікаційних трансформацій

Рецензія на видання: Водолазька С. Радикальні інновації східноєвропейської видавничої галузі : монографія / Світлана Водолазька ; наук. ред.

Різун В. В. — К., 2015.

Своєчасність і актуальність монографії, присвяченої дослідженню присутніх інновацій у східноєвропейській видавничій галузі, зумов-

лена тим, що в умовах активної зміни технічних параметрів буття інформаційного суспільства загалом і кожного його члена зокрема особ-